

INTRODUKTION	3
PERSONLIG INTEGRITET	4
1973 ÅRS DATALAG	5
DATAINSPEKTIONEN	6
NYA PERSONUPPGIFTSLAGEN	8
BAKGRUND	8
UTREDNINGSARBETE	9
MODELLER	10
PROPOSITION OCH RIKSDAGSBEHANDLING	11
INNEHÅLL	11
FÖR VEM GÄLLER DEN NYA LAGEN?	11
VILKEN TYP AV UPPGIFTER HANDLAR DET OM?	12
FINNS DET UNDANTAG?	13
VAD KRÄVS FÖR ATT FÅ BEHANDLA PERSONUPPGIFTER?	15
FINNS DET UPPGIFTER SOM BETRAKTAS SOM KÄNSLIGA?	18
UNDER VILKA FÖRUTSÄTTNINGAR KAN JAG BEHANDLA SÅDANA KÄNSLIGA UPPGIFTER?	18
MÅSTE JAG INFORMERA DEN REGISTRERADE?	20
VAD ÄR ”AUTOMATISERADE BESLUT”?	21
STÄLLER LAGEN KRAV PÅ DEN SÄKERHET SOM KRÄVS?	21
FÅR JAG ÖVERFÖRA PERSONUPPGIFTER TILL TREDJE LAND?	21
MÅSTE JAG ANMÅLA ALL BEHANDLING TILL DATAINSPEKTIONEN?	22
VAD ÄR ETT PERSONUPPGIFTSOMBUD?	23
VAD HÄNDER OM JAG INTE FÖLJER LAGEN?	25
PROBLEMATISKA FRÅGOR	27
AVSLUTANDE ANMÄRKNINGAR	29

INTRODUKTION

I *Informationssamhällets juridik* (SISU-rapport 1998:03) annonserades att det skulle följa rapporter som behandlade utvecklingen på IT-rättens område. Föreliggande arbetet är en sådan rapport. Ämnet för rapporten är den nya Personuppgiftslag som kommer att träda i kraft den 24 oktober 1998, efter ett beslut av Sveriges Riksdag den 17 april 1998. Inledningsvis kommer rapporten att beröra bakgrunden till lagen för att sedan övergå till praktiska frågor. I slutet av rapporten ges några synpunkter på utvecklingen.

Det förtjänar att betonas att Personuppgiftslagen (PUL) är helt ny. De rikligt förekommande exemplen i denna rapport är därför inte att betrakta som juridisk rådgivning. Varje situation är unik och kräver en egen analys. Exempelen är istället tänkta att belysa och underlätta förståelsen av den nya lagen.

Den gamla lagen kom att bli starkt föråldrad och kritiserad. Rapportens titel syftar på den återkommande frågan om regeringen och EU lyckats bättre denna gång.

Per Hammarstedt vid Institutet för rättsinformatik, som följt den nya lagen från utredning till proposition, har varit vänlig nog att granska de exempel som förekommer i rapporten. Han har också varit snar att dela med sig av sitt pågående utredningsarbete om en missbrukslagstiftning. Exemplens värde är delvis hans förtjänst, deras brist helt mitt ansvar.

Även **Gustaf Johnssén**, forskningsassistent vid Institutet för rättsinformatik, har varit behjälplig med läsning av rapporten och förslag på förbättringar.

PERSONLIG INTEGRITET

Den snabba utvecklingen av informations- och kommunikationstekniken har förändrat vårt samhälle. Vi kommunicerar med e-post, vi letar information på Internet och vi skriver promemorior med hjälp av ordbehandlare. Vi lämnar hela tiden spår i den digitala världen. Den som skickar e-post sparar ofta sin post på den egna datorn, den som tar emot den sparar den hos sig och den lagras under tiden hos en Internetleverantör. Den som köper något på Internet lagras i kundregister som matchas mot speciella profiler för direkt marknadsföring. Vi lämnar spår efter oss när vi utnyttjar World Wide Web (WWW). Ständigt gör vi avtryck i den nya digitala verkligheten i en utsträckning som inte ens författaren till framtidsromanen *1984*, George Orwell, kunde ha tänkt sig. En person som har litet tid på sig kan få fram en mängd information om sina medmänniskor genom att använda endast öppna källor som finns på Internet. Men vad betyder det här för vår personliga integritet?

Den personliga integriteten har varit ett ämne i den politiska diskussionen mycket länge. Datorernas intåg på scenen gjorde frågan mer akut och i dystra skildringar av framtiden målades bilden av ett absolut kontrollsamhälle upp. Ett samhälle där politiska åskådningar, sexuella preferenser, litterär smak och snart sagt alla tänkbara uppgifter lagrades och kontrollerades av staten.

Länge såg det ut som om dessa framtidsvisioner bara var *science fiction*. Den faktiska datakraften för att registrera ett helt folk fanns inte. Idag kan kraftfulla persondatorer utan problem lagra mycket stora mängder information och var och en har möjligheter att skapa avancerade register. Ibland kan det tyckas att den enda bristen i de pessimistiska framtidsvisioner som torgförts är att de varit för blygsamma. I romanen *1984* är det bara staten som registrerar medborgarna. I dagsläget registreras vi av våra arbetsgivare, i kundregister, i sjukvårdsregister, i betygsregister, i register som används för direkt marknadsföring. Staten är bara en av många intresserade som kartlägger oss.

Detta gör en lag om personlig integritet till en av de viktigare lagarna i det moderna informationssamhället. De nya möjligheterna (t ex möjligheten för en musikleverantör att rekommendera skivor på basis av vad andra i min ålders-

social- och inkomstgrupp köpt) till trots är förmodligen ingen av oss speciellt förtjust i tanken att bli utfläktad i en mängd register som hanteras på slarvigt vis.

En metod skulle vara att förbjuda all registrering som den registrerade inte samtycker till. Men många av de register som finns idag har legitima syften. De kan också vara nyttiga för mig som t ex föreningsmedlem. Polisregister och hälso- och sjukvårdsregister tjänar ofta syften som upplevs som viktiga. Här handlar det om en balansakt. Avvägningen mellan personlig integritet och allmänna intressen är mycket viktig. I det följande får vi anledning att ofta återkomma till detta.

1973 ÅRS DATALAG

Sverige var tidigt ute med en lagstiftning för hanteringen av känsliga uppgifter och dataregister. Redan 1973 kom en datalag, som då ansågs mycket modern. Dess titel var kort och gott **Datalag (1973:289)**. Lagen inriktade sig på personregister och automatisk databehandling (ADB). Den anses ha inspirerats av debatten kring 1970 års Folk- och Bostadsräkning.¹

Nu - nästan 25 år senare - är det lätt att peka på brister i lagen. En av de främsta bristerna pekar också på något intressant i utvecklingen av datoranvändandet. 1973 användes datorer till **databehandling**. Statistik och räkneuppgifter utfördes med hjälp av den nya tekniken. Vad ingen då kunde ana var att datorerna skulle användas lika mycket, kanske mer, till **kommunikation**. När vi idag talar om informations- och kommunikationsteknologi (IKT) framhäver vi just den kommunikativa kraften hos datorerna. Internet och olika tillämpningar som e-post och chat är inte huvudsakligen databehandling, utan kommunikation. I åtminstone detta avseende har utvecklingen sprungit ifrån Datalagen.

Innan vi ägnar oss åt den nya personuppgiftslagen kan det vara av viss nytta att se hur den gamla är uppbyggd. Datalagen arbetar med fyra grundläggande begrepp: **personuppgift**, **personregister**, **registrerad** och **registeransvarig**. Om vi vill veta om något är tillåtet enligt Datalagen måste vi åtminstone ha klart för oss vad dessa begrepp innebär. I korthet är innebörden följande:

---

¹ Seipel, Peter *Juridik och IT* (Stockholm 1997) s. 201 f

Personuppgift: information om en enskild person. Familjeförhållanden, personnummer, anställningsvillkor, tillgodohavanden på postgiro och bankkonton är några av de uppgifter som räknas som personuppgifter. Det centrala är att uppgiften skall avse viss person.

Personregister: register eller förteckning som förs med ADB och i vilket återfinns personuppgift som kan kopplas till den som avses med uppgiften. Registret behöver inte innehålla namn. Det räcker att uppgiften kan *kopplas till* personen.

Registrerad: en person om vilken det förekommer uppgifter i ett personregister.

Personregisteransvarig: den som begärt att registret skall föras. Både juridiska och fysiska personer kan vara ansvariga för ett personregister.

Utifrån dessa grundbegrepp kan vi skissera en bild av hur gällande rätt fungerar. Om jag idag vill föra ett personregister måste jag anmäla det till Datainspektionen (den myndighet som övervakar registerhanteringen i Sverige – se mer om detta nedan). Min anmälan ger mig en **licens** som jag betalar en viss avgift för varje år. Licensen ger mig rätt att föra ett obegränsat antal register. **Undantagna** från denna anmälningsplikt är bl a register för **rent personligt bruk** och register som **beslutats av riksdagen eller regeringen**. För vissa typer av vanliga register kan dessutom speciella bestämmelser utfärdas. Om registeransvarig följer dessa bestämmelser behövs ingen anmälan.

Den som registrerats har rätt till insyn i registret enligt lagens 10 §. Den registrerade är berättigad till ett kostnadsfritt utdrag per år.

För vissa uppgifter krävs ett särskilt **tillstånd**. Det är framförallt för känsliga uppgifter (sjukdom, politiska och religiösa åsikter, sexuella preferenser m m), omdömen och en del andra uppgifter som Datalagen kräver tillstånd. Bedömningen skall ske utifrån en sträng utgångspunkt.

Datainspektionen

När Datalagen stiftades skapades också en tillsynsmyndighet: Datainspektionen (DI). Myndigheten beskriver själv sin uppgift på de WWW-sidor man tillhandahåller:

”Datainspektionen, som är en statlig myndighet, förebygger integritetsintrång och övervakar att myndigheter, företag, organisationer och privatpersoner följer data-, inkasso- och kreditupplysningslagarna.

Databehandling av personuppgifter får inte kränka enskilda personer. Inkasso- och kreditupplysning ska bedrivas enligt god sed.

Datainspektionens uppgift är att finna den rätta balansen mellan den enskildes behov av integritet och samhällets krav på rationell databehandling. Skyddet för privatlivet ska tillgodoses utan att användningen av ny teknik onödigt hindras eller kompliceras.”²

Datainspektionens (DI:s) roll har successivt förändrats och vidgats. I samband med en lagändring 1995 gavs DI rätten att meddela generella föreskrifter för vissa register. Syftet med denna förändring var att ge DI en chans att anpassa Datalagen till de nya digitala medier som är på frammarsch. Bland de föreskrifter som inspektionen meddelat märks bl a en föreskrift om register på WWW-sidor (DIFS 1997-7).

---

² <http://www.din.se/inspektionen.html>

NYA PERSONUPPGIFTLAGEN

I detta avsnitt kommer vi att granska den nya lagen och vad den kommer att innebära för företag och enskilda. Framställningen inleds med en kort bakgrund till den nya lagen. Därefter följer en serie kortfattade frågor och skisser till svar. Syftet med dessa frågor är att med konkreta exempel visa hur den nya lagen fungerar.

BAKGRUND

Med tanke på den kritik den gamla datalagen fått utstå (ingen ställde upp till försvar för den i remissbehandlingen av den nya lagen)³ vore det naturligt att ersätta den. Den nya lagen är dock inte framtagen som ett svar på kritiken av den gamla. Istället är den främsta anledningen till att en ny lag nu föreslås att regeringen och riksdagen är skyldiga att implementera EG-direktiv 95/46/EG i svensk rätt.

Enligt Direktiv 95/46/EG om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter skall Sverige senast den 24 oktober i år ha fattat beslut om en ny lag om behandlingen av personuppgifter. Denna lag skall basera sig på EG-direktivet.

Syftet med EG-direktivet kan sägas vara **tvåfalt**: å ena sidan vill medlemsstaterna inom EU att **den fria rörligheten för personuppgifter ökas** och å andra sidan vill de att **skyddet för individens integritet stärks**. Direktivet fäster också vikt vid att den snabba tekniska utvecklingen både möjliggör och nödvändiggör ett snabbare spridande av personuppgifter.⁴ Ett fenomen som också anses vara en förutsättning för snabbare social och ekonomisk integration i Europeiska Unionen. En åsikt som framförs i motivet till direktivet är att utbytet av personuppgifter anses kunna föra folk närmare varandra.

---

³ Prop 1997/98:44 s. 31

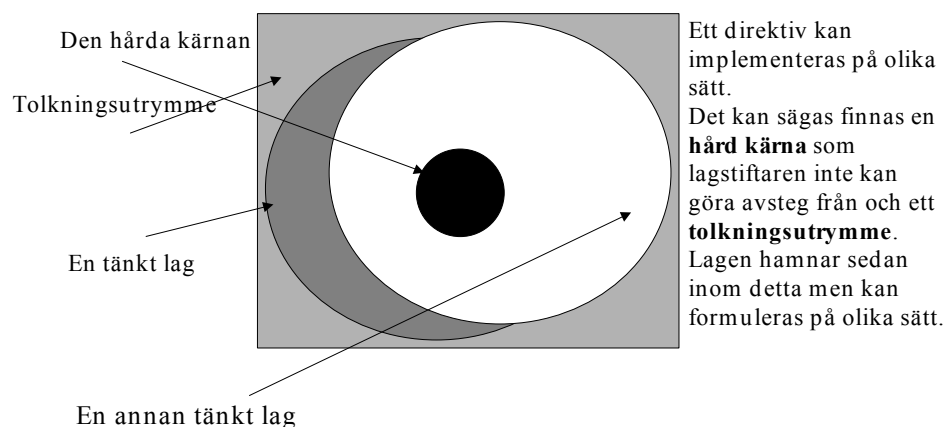
⁴ Se Direktivet citerat i prop 1997/98:44 s 151

När det gäller vad direktivet föreskriver i detalj är inte alla eniga. Regeringen har till exempel i sin proposition ägnat mycket tid åt att tolka in den svenska offentlighetsprincipen i direktivet. Något som på sina håll väckt kritik.⁵

Direktivet tillåter dock ett visst tolkningsutrymme och lämnar till lagstiftaren att välja *hur* det skall implementeras. Det går att genomföra direktivets regler på olika sätt.

Direktivets tolkningsutrymme

Lagförslaget har föregåtts av åtskilligt utredningsarbete som kan vara värt att uppmärksamma.

UTREDNINGSBETET

I *Integritet Offentlighet Informationsteknik* (SOU 1997:39) finns en ingående och utförlig behandling av de frågor som den nya tekniken väcker på integritetens och offentlighetens område. Denna 853 sidor långa skrift lämnar ingen fråga orörd och är en utomordentlig källa för den vetgirige. Utredningen hade det dubbla uppdraget att anpassa grundlagarnas regelverk för allmänna handlingars offentlighet till ny teknik och att se över datalagen med EG-direktivet som

---

⁵ Se framförallt prop 1997/98:44 s 44

utgångspunkt.⁶ I detta arbete fann utredarna mycket att anmärka på och resultatet var ett förslag till persondatalag. Förutom namnet, som ändrades av diverse skäl, är det väsentligen den av utredningen föreslagna lagen som blivit propositionens lagtext.

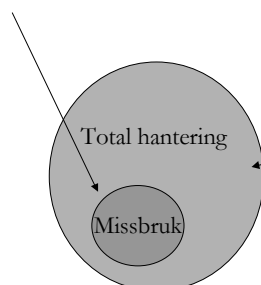
Utredningens resultat finns tillgängligt på WWW.⁷

MODELLER

Datalagskommittén menade att det fanns två möjliga modeller att arbeta efter. Antingen lagstiftar vi om **hanteringen** av personuppgifter eller så lagstiftar vi mot **missbruk** av personuppgifter. Kommittén menade att endast det första alternativet var möjligt inom EG-direktivets ramar, men uttryckte också en önskan att på sikt se en missbrukslagstiftning istället.⁸

Missbruks- eller hanteringslagar?

I en missbruksmodell regleras bara de fall av hantering som utgör **missbruk** av personuppgifter

I en hanteringsmodell regleras **all hantering** av personuppgifter - både normal hantering och missbruk.

En fördel som en sådan missbruksmodell skulle ha, är att den inte tvingas dra upp riktlinjer för en verksamhet som nästan alla bedriver i någon form - behandling av personuppgifter - utan att den istället skulle kunna koncentrera sig på de fall där personuppgifter behandlas på ett kränkande sätt. Förmodligen skulle en sådan lag bli mycket lättare att administrera och motivera.

---

⁶ SOU 1997:39 s 75

⁷ Datalagskommittén publicerade regelbundet sina undersökningar och utredningsarbetet finns att hämta på deras hemsida: <http://www.skolverket.se/skolnet/dalk/>

⁸ SOU 1997:30 s 3

Proposition och riksdagsbehandling

Slutligen kom lagförslaget *Personuppgiftslag* (Proposition 1997/98:44) som behandlas av riksdagen under april månad. I propositionen har namnet ändrats från persondatalag till personuppgiftslag, eftersom regeringen anser att persondatalag missvisande antyder att lagen bara omfattar automatiserad databehandling. För det fall att lagen inte hade beslutats av riksdagen skulle förmodligen EG-direktivet ersätta datalagen i de delar direktivet och datalagen stred mot varandra.

INNEHÅLL

När vi nu vänder oss till lagens egentliga innehåll skall vi koncentrera oss på hur olika frågor hanteras och löses inom lagens ram. Framställningen är ordnad efter konkreta frågor.

För vem gäller den nya lagen?

Den nya lagen gäller för alla som *behandlar* personuppgifter. I den gamla lagen var det centrala begreppet (se ovan) *personregister*. Med tiden kom detta att bli föråldrat. Många olika företeelser som inte var register tvingades in under denna beteckning: personuppgifter i löpande text och personuppgifter på webbsidor rubricerades ofta missvisande som register. Behandling i lagens mening är istället nästan allt vi kan göra med personuppgifter. I 3 § Personuppgiftslagen finns en uppräkningslista av åtgärder som bör anses som behandling (se lagen i bilaga). Uppräkningen är mycket omfattande, men bara avsedd att vara en exemplifiering. Andra saker än dessa (om nu någon kan komma på något) skulle också vara behandling.

Den som behandlar personuppgifter eller bestämmer ändamålen med och medlen för behandlingen av personuppgifter kallas i den nya lagen för *personuppgiftsansvarig*. Var denne är placerad geografiskt spelar ingen större roll. Det är istället var företaget eller personen anses etablerad som bestämmer om lagen är tillämplig.

Exempel 1

Storföretaget A har en filial i Bhutan. Representanterna på plats i Bhutan för på uppdrag av lönekontoret i Sverige ett register över alla anställda. Registret omfattas av den nya personuppgiftslagen (och eventuella lagar i Bhutan). Alla regler i den svenska lagen borde alltså vara tillämpliga på registret i Bhutan. Frågan är om Bhutansk lag tillåter detta!

I direktivet finns regler som anger var ett företag skall anses vara etablerat. Att märka är att ett företag som är etablerat i Sverige, men verksamt i ett annat EU-land måste iaktta båda EU-staternas lagar. Eftersom direktivet tillåter ett visst utrymme för variation innebär detta att den rättsliga situationen i vissa fall kan bli mycket komplicerad.

Att de registrerade är EU-medborgare är inte heller något krav. Betrakta följande exempel:

Exempel 2

En väpnad oppositionsgrupp i det lilla landet X har en filial i Sverige där de registrerar regeringsmedlemmar i X:s regering och deras personliga förhållanden. Deras register faller under personuppgiftslagen och de skall bedömas på samma sätt som vilket annat svenskt register som helst.

Även om exemplet är konstruerat illustrerar det en poäng: *varifrån* den registrerade kommer spelar tydligen ingen roll enligt den nya lagen. Det är kontroversiellt. En arbetsgrupp inom EU sysslar också just nu med territorialitetsproblematiken. Att vi i Sverige kan stifta lagar som skyddar andra länders medborgare kan tyckas märkligt. Å andra sidan vore det kanske stötande om Sverige kunde bli en bas för ett kontrollsamhälle någon annanstans.

Vilken typ av uppgifter handlar det om?

En annan viktig fråga är givetvis vilka uppgifter som är personuppgifter i lagens mening. Svaret är enkelt: nästan allt. I lagen definieras begreppet såhär: "All slags information som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet." Definitionen är onekligen mycket vid.

Exempel 3

Pelle för i sin skoaffär ett register över kunder och deras skostorlek. Är skostorlek en personuppgift? Ja - det är en information som direkt hänför sig till en fysisk person som är i livet. Registret faller alltså under lagen.

Detta kan tyckas löjeväckande, men alternativet är att försöka bestämma vad som skulle falla utanför begreppet och det hade varit mycket svårt.

En annan detalj som är värd att lägga märke till är att den nya lagen också omfattar register som förs manuellt.

Exempel 4

Extremistorganisationen O har ett kortregister över alla kritiker av den egna rörelsen och deras religiösa, politiska och sexuella preferenser. När de registrerade får reda på detta vänder de sig till Datainspektionen. När DI kontaktar organisationen invänder de att det inte är otillåtet att föra kortregister. Organisationen påpekar att de inte äger någon dator. Har de rätt? Nej! Enligt den nya lagen omfattas även kortregister!

Den nya vidare definitionen kan tyckas oklok. Men som exemplet ovan visar vore det värre att tillåta vissa typer av kränkningar av den personliga integriteten enbart på den grunden att de inte utfördes med en dator!

Finns det undantag?

Om alla behandlingar av personuppgifter föll under lagen skulle privata dagböcker och privata adressregister omfattas. Lagen skulle då kränka den personliga integriteten - motsatsen till vad som avsetts. Därför har ett undantag för behandling som utgör led i en verksamhet av rent privat natur. Men några dammluckor öppnas inte härmed. I propositionen exemplifieras detta undantag med elektroniska dagböcker och register över grannar och släktingar. En firma som drivs 'vid sidan av' en persons anställning är *inte* ett exempel på verksamhet av rent privat natur.

Exempel 5

Peter brukar i sin dagbok på datorn kasta ned cyniska anmärkningar om alla han träffat under dagens lopp. Dagboken visas inte för någon, men Anders får reda på att Peter skrivit nedlåtande saker om honom. Kan han göra något? Nej – lika litet som man kan påverka vad folk skriver i vanliga dagböcker. Lagens undantag skyddar härmed den personliga integriteten.

Vi ser att det är viktigt att förstå *syftet* med den nya lagen. I de delar den kränker den personliga integriteten snarare än skyddar den måste något vara fel.

Ett annat viktigt undantag har att göra med yttrande- och tryckfriheten. I 7 § PUL stadgas att i den mån lagen kommer i konflikt med yttrande- och tryckfriheten skall lagen inte tillämpas. Egentligen är detta påpekande onödigt. Grundlagarna – som reglerar frågor om yttrande- och tryckfrihet – har alltid försteg framför vanliga lagar som Personuppgiftslagen. Regeringen ville emellertid att det klart skulle framgå i lagen. Betrakta följande exempel:

Exempel 6

Journalisten Tomas har ett register över toppmännen i storföretaget X på sin dator. Han har registrerat allt han kan hitta om dem. Under ett halvår har han nämligen arbetat med en bok om korruptionen i X. Ledamöterna i X:s styrelse vill att registret skall förstöras och vänder sig till Datainspektionen. Kan DI göra något? Svaret blir nog nej. Här kommer PUL i konflikt med grundlagen och får ge vika.

Detta exempel skall nog inte övertolkas. Journalisten Anders kan förmodligen inte för en obestämd framtid ha detta register. Det måste finnas någon avsikt att publicera materialet. Men hur bevisas detta? Anders måste visa att han har en avsikt att publicera materialet. Dessutom måste samtliga omständigheter i fallet peka på att Anders inte bara använder lagens undantag som en förevändning. Det kan naturligtvis vara ganska svårt.

Vidare anges i samma paragraf att behandling som sker för journalistiska, konstnärliga eller litterära ändamål skall undantas från lagens tillämpningsområde. Vad som menas med dessa vaga termer får avgöras i varje enskilt fall. Skälet till undantaget är att vissa former av konst och journalistik, som **teater** och **journalistik som endast bedrivs på Internet**, inte omfattas av grundlagarna. Eventuella övertramp, menar regeringen, kan hanteras med sedvanliga regler om straff och skadestånd för förtal.

Exempel 7

Artikeln som Anders sedan skriver beskyller toppmännen i X för mutbrott, narkotikabrott och en hel del annat som visar sig vara utan grund. Toppmännen frågar nu vad de skall göra om inte Personuppgiftslagen gäller. Det enkla svaret är att de får hantera frågan med hjälp av reglerna om förtal i tryck- och yttrandefrihetsgrundlagarna.

Ett sista undantag gäller offentlighetsprincipen. Regeringen är noga med att påpeka att denna inte får påverkas av den nya lagen alls.

Exempel 8

Johanna begär ut en handling från en offentlig myndighet. För att få fram handlingen skulle den ansvarige tjänstemannen vara tvungen att behandla personuppgifter. Tjänstemannen vägrar att lämna ut handlingen med hänvisning till att den nya lagen av ett eller annat skäl inte tillåter det. Går det? Nej. Det sker ingen förändring i offentlighetsprincipen alls enligt regeringen. Vad EG-domstolen anser återstår att se.

Det har höjts röster som menar att den nya lagen inte kan anses vara förenlig med offentlighetsprincipen. De som företräder denna åsikt menar också att EG-direktivet måste gå före offentlighetsprincipen. Frågan är mycket svår att avgöra. Förmodligen krävs ett domstolsutslag från EG-domstolen för att klarlägga hur det förhåller sig.

Vad krävs för att få behandla personuppgifter?

Den centrala frågan har vi ännu inte berört. Vad krävs för att få behandla personuppgifter? Vilka krav måste vara uppfyllda? Vi måste här skilja mellan två fall. I det första fallet handlar det inte om känsliga uppgifter. I det andra, som vi återkommer till nedan, handlar det om åsikter om religion och politik, om medicinska uppgifter och andra uppgifter som traditionellt anses känsliga.

I det första fallet måste vi göra en tvåstegsprövning. I det första steget måste vi pröva vår planerade behandling mot 9 § Personuppgiftslagen.

9 § PUL anger en lång rad av krav för att en behandling skall vara tillåten. Det viktigaste kravet är att insamlingen måste ske för ett särskilt, uttryckligt angivet och berättigat ändamål.

Exempel 9

Personalchefen på företaget X vill samla in uppgifter om de anställda, men han vill inte tala om varför. Han anger istället i vaga ordalag att "det kan vara bra att ha" och att "det skadar väl ingen". Är behandlingen tillåten? Nej! Enligt 9 § kan inte uppgifterna samlas in på så vaga grunder. Det måste finnas ett särskilt, uttryckligt angivet och berättigat ändamål med insamlingen.

Vidare krävs att uppgifterna inte sparas längre än vad som behövs.

Exempel 10

Personalchefen på X har kvar uppgifter som använts för att betala ut lön till anställda - även för de anställda som slutat för tio år sedan. Motivet skulle vara att det kan vara "bra att se vad de i lön hade då - det kanske blir något intressant en dag. Vem vet om de kommer tillbaka?". Inte heller detta är tillåtet.

Dessutom får inte fler uppgifter samlas in än vad som behövs.

Exempel 11

Personalchefen på X ger med sig och preciserar sina krav. Hans behandling skall avse lönestatistik för årsredovisningen. Formuläret som distribueras till medarbetarna innehåller fält där de skall fylla i skonummer, blodgrupp, eventuella favoritartister, favoritfärg och favoriträtt. Återigen sker här övertramp (även om ingen av de efterfrågade uppgifterna är direkt känslig i lagens mening).

Om de krav som anges i 9 § är uppfyllda måste vi dessutom gå vidare till 10 §. Detta utgör steg två i tvåstegsprövningen.

I 10 § PUL anges ytterligare krav för att behandling skall vara tillåten. Det räcker alltså inte att de grundläggande kraven i 9 § är uppfyllda. Det är endast en *nödvändig* förutsättning.

Det främsta kravet som uppställs i 10 § är **samtycke**. Mycket av den nya lagens regler cirklar kring detta begrepp. Om en person samtycker till att vi behandlar personuppgifter om honom eller henne så är behandlingen tillåten. Ett mycket enkelt sätt att undvika problem med framtida behandlingar vore således att i **anställningsavtal** lägga in en paragraf om samtycke till sådan behandling som påkallas av tjänsten. En sådan paragraf skulle undanröja alla frågor om behandlingar som är viktiga för företaget och den anställde sker med samtycke. Givetvis måste paragrafen dock formuleras försiktigt. Ingen skulle förmodligen godkänna en paragraf som stadgade att ett företag fick behandla alla tänkbara uppgifter om den enskilde.

Samtycket skall dessutom vara frivilligt och informerat. Vi kan inte samtycka till sådant vi inte vet vad det innebär.

Om samtycke inte föreligger eller om vi inte kan kontakta den berörde för att få hans eller hennes samtycke kan vi gå till de andra villkoren i § 10. I paragrafen finns sex fall där samtycke inte krävs. Utan att gå in på dem alla kan vi konstatera att det ofta rör sig om fall där någon har en rättslig skyldighet eller ett avtalsintresse att respektera. (Se i bilagan)

Ett intressant undantag från kravet på samtycke bör dock noteras. Den sista punkten berör de fall där det blir nödvändigt att **väga** den personliga integriteten mot annans intresse av att behandlingen utförs. Med detta undantag har det förutskickats att t ex direktreklam skulle kunna tillåtas. Inför det berättigade intresset att kunna skicka direktreklam skulle alltså den personliga integriteten få ge vika. Detta stycke i lagen är både dunkelt och vittomfattande och många undantag kan nog passas in här efter behov.

Om vi till sist uppfyller dessa krav, kan vi behandla icke känsliga personuppgifter då? Svaret på den frågan är ja - med reservation för anmälningsplikten som vi återkommer till senare.

Exempel 12

Personalchefen på ett annat företag Y har i sina anställningsavtal infogat en klausul om samtycke till "för företaget och den anställde nödvändiga behandlingar av personuppgifter". Hon anger också klart och tydligt syftet

med sin behandling - att fastställa lönenivån i företaget efter kön för att se om någon diskriminering föreligger - och samlar bara in lönesummor och sammanställer dessa. Hon raderar alla uppgifter så fort hon fastställt sitt resultat. Behandlingen är tillåten (men måste anmälas, se mer om detta nedan).

Det finns alltså även tillåtna behandlingar.

Finns det uppgifter som betraktas som känsliga?

Vissa uppgifter anses vara extra känsliga. Uppgifter om min religiösa tro, min medicinska historia, om mina politiska åsikter och om vilken "ras" jag tillhör är uppgifter som ingen annan än jag själv bör ha någon nytta av i normalfallet.

Dessa uppgifter klassas därför, tillsammans med uppgifter som sexuella preferenser och facklig tillhörighet, som **känsliga** i 13 § PUL. I samma paragraf förbjuds också behandling av sådana uppgifter. Ett förbud som inte är totalt, som vi skall se.

Exempel 13

Biblioteket på den lilla orten P för ett register över alla som läser det Kommunistiska manifestet. Är uppgiften känslig? Den här frågan är mycket mer komplicerad än vad vi kanske tror till en början. Är det ett uttryck för politisk eller filosofisk övertygelse att läsa en bok? Vad säger oss informationen att herr A har läst det Kommunistiska manifestet? Att han är kommunist? Inte nödvändigtvis! Att avgöra vad som är känsliga uppgifter är inte alltid enkelt.

Under vilka förutsättningar kan jag behandla sådana känsliga uppgifter?

Det finns möjligheter också att behandla känsliga uppgifter. I de paragrafer som följer på 13 §: 14-20 §§ PUL anges en serie undantag som kan ge rätt att behandla också känsliga uppgifter. Vissa uppgifter får vi dock under inga omständigheter behandla (se nedan).

Det främsta undantaget, som anges i 15 §, är som tidigare samtycke. Om någon samtycker till behandling av känsliga uppgifter är det i sin ordning.

Exempel 14

SIFO ringer upp herr A och frågar om han vill delta i en väljarundersökning där personer kartläggs med namn och djupintervjuer om politiska åsikter under en tid. Herr A samtycker. Inget vidare behövs. (Utom anmälning, se mer om det nedan).

Dessutom framgår av 15 § PUL att behandling är tillåten om någon tydligt offentliggjort en känslig uppgift.

Exempel 15

På redaktionen för tidningen A har man ett register över riksdagsledamöter ordnat efter politisk tillhörighet. Meningen är att tidningens journalister skall kunna hitta riksdagsledamöter från olika partier för att kommentera dagsaktuella frågor. Riksdagsmännen sorteras efter politisk färg och hjärtefrågor. Är detta tillåtet? Ja - riksdagsmän har tydligt offentliggjort sin politiska tillhörighet (åtminstone så länge de sitter i riksdagen).

Förutom de undantag som ges för hälso- och sjukvården (i 18 § PUL) och för forskningen(i 19 § PUL) finns också i 17 § undantag för ideella organisationer som har politiskt, religiöst, filosofiskt eller fackligt syfte. Dessa får *inom ramen för sin verksamhet* behandla känsliga uppgifter *om sina medlemmar och andra som på grund av organisationens syfte har regelbunden kontakt med organisationen.*

Exempel 16

Den nya religiösa föreningen Y har granskats hårt i medierna. Olika 'avslöjande reportage' och 'skandaler' har dragits upp. Ledaren för organisationen befäller den dataansvarige att lägga upp ett register över alla dem som skrivit något om organisationen och klarlägga skribenternas religiösa tro. Han är nämligen av den åsikten att skriverierna endast är en kampanj från andra religiösa samfunds sida. En av de portrar som förts in i registret kontaktar ledaren och kräver att inte bli registrerad. Ledaren hänvisar till 17 § PUL och säger att "nog har du haft regelbunden kontakt med oss på grund av vårt syfte!". Vad gäller? Givetvis får inte organisationen behandla dessa uppgifter. Det kan knappast ligga inom ramen för organisationens verksamhet att registrera journalisters religiösa konfession.

Slutligen skall vi titta på de litet mer generella undantag som redovisas i 16 §. Här föreskrivs att

- om det är nödvändigt för fullgörandet av **rättsliga skyldigheter** inom arbetsrätten

- om det krävs för att tillvarata någons **vitala intressen** och den registrerade inte kan lämna sitt samtycke eller
- om det krävs för att försvara, fastställa eller göra rättsliga anspråk gällande kan känsliga uppgifter behandlas.

Lagen är som synes inte alltid helt kortfattad, men de många undantagen är nödvändiga för att kunna göra direktivet rättvisa och för att skapa en fungerande lag.

Till sist skall vi notera att det finns uppgifter som inte ens med samtycke får registreras. I 21 § anges att uppgifter om lagöverträdelser och brottmålsdomar inte under några omständigheter (inte ens med samtycke!) får behandlas av andra än myndigheter. Detta kan givetvis kompliceras av de tidigare nämnda undantagen för journalistisk verksamhet.

Exempel 17

Urban har kommit över (på oklart vis) en lista över alla som fällts i våldtäktsmål de senaste tio åren i Stockholmsområdet. Listan omfattar namn, adress och domen. Han lägger ut den på Internet. Kan han göra så? Lagen förbjuder all behandling av uppgifter om domar i brottmål - men Urban hävdar att det är hans yttrandefrihet det handlar om. Han bedriver 'journalistisk' verksamhet. Domarna stod publicerade i hans nyhetsblad Den svarta listan. Här uppkommer problem. Idag kan vi inte säkert säga hur detta kommer att bedömas. Omfattas Urbans förfarande av PUL? Eftersom frågan tangerar tryck- och yttrandefriheten är det troligt att lagen inte kommer att bli aktuell här. Se ovan om undantagen!

Måste jag informera den registrerade?

Det finns en plikt i lagen att informera den som registreras eller den vars personuppgifter man behandlar. Lyckligtvis behöver vi aldrig informera om sådant som den registrerade känner till. I övrigt måste information lämnas antingen när uppgifterna samlas in från den registrerade eller i samband med behandlingen. Det är tre saker som vi måste informera om. **Vem** som behandlar uppgifterna, **varför** de behandlas och dessutom information som gör det möjligt för den registrerade att **tillvarata sina rättigheter**. Reglerna om detta återfinns i 23-27 §§ PUL.

Vad är "automatiserade beslut"?

En annan nyhet i lagen återfinns i 29 § PUL. I denna paragraf anges att om något beslut fattats automatiskt och grundats enbart på automatiserad behandling av sådana personuppgifter som är avsedda att bedöma egenskaper hos en person skall det ges en möjlighet att få beslutet omprövat av en människa.

Regeln har förmodligen tillkommit inte så mycket som ett svar på svenska behov som på franska behov. I Frankrike var denna typ av automatiserade beslut föremål för en hel del överväganden under direktivarbetet.

Ställer lagen krav på den säkerhet som krävs?

Den nya lagen ställer krav på säkerhetsnivån vid behandling av personuppgifter, men dessa krav skall anpassa efter de **tekniska möjligheterna, kostnader, eventuella risker vid behandlingen och hur känsliga uppgifter** som behandlas.

Det rör sig i stor utsträckning om avvägningsfrågor. Reglerna återfinns i 30-32 §§ PUL.

Får jag överföra personuppgifter till tredje land?

Varför skulle någon vilja överföra personuppgifter till tredje land (ett land utanför EU)? Detta är en naturlig fråga. Vid en första anblick är idén märklig. Men om vi ersätter orden "överföra personuppgifter till" med "göra personuppgifter tillgängliga för" kanske någon van tidningsläsare utbrister "Internet!".

Kärnpunkten i denna fråga kommer att bli just om det är tillåtet att lägga ut personuppgifter på Internet. Enligt 33 § i den nya lagen råder nämligen ett förbud mot att överföra personuppgifter till tredje land. Men om jag lägger ut företagets telefonlista på Internet kan amerikanare, irakier och sydafrikaner se dessa. Är då inte detta överföring till tredje land? Det förbluffande svaret är "ja".

Här - som i övrigt - finns det dock några undantag att ta till. Det främsta är återigen samtycke. Att införa även detta i anställningsavtalet - ett samtycke till överföring av personuppgifter till tredje land i den mån det behövs av marknadsföringsskäl - gör det enkelt att lägga ut kontaktlistor på Internet. Här förändras situationen inte mot vad som gäller idag. Datainspektionen har redan

fastslagit i DIFS 1997-7 att samtycke krävs för att lägga ut personuppgifter på en sida på WWW.

Exempel 18

Storföretaget X vill göra sin telefonlista, med såväl arbetstelefonnummer som hemnummer, tillgänglig på Internet. Personalchefen menar att det "minsann är något man får räkna med om man vill arbeta på ett storföretag!". Det finns dock ingen klausul i anställningsavtalet om detta. Johan tycker att det verkar obehagligt att få sitt hemnummer upplagt på Internet. Kan han hindra det? Ja, förmodligen. Enligt den nya lagen kan inte detta ske utan samtycke eftersom uppgifterna kan komma att spridas till tredje land. En anmälan till Datainspektionen borde räcka.⁹

Om det inte föreligger samtycke finns i 34 § en rad undantag till som liknar de som uppställs i tidigare paragrafer. Det handlar om avtal, vitala intressen och en del annat (se bilaga). Inget av dessa undantag förändrar läget nämnvärt beträffande tillgängliggörande av personuppgifter på Internet.

Måste jag anmäla all behandling till Datainspektionen?

Enligt 36 § i den nya lagen omfattas all behandling som delvis eller helt automatiserats av anmälningsskyldighet. Den som ansvarar för personuppgifterna skall skriftligen anmäla behandlingarna till tillsynsmyndigheten (Datainspektionen). Givetvis betyder detta ett enormt administrativt arbete. I alla ovan anförda exempel krävs alltså en anmälan - förutom att alla andra övriga krav skall vara uppfyllda!

Konsekvensen av detta skulle bli att DI inte hann göra annat än registrera anmälningar. Nästan alla register på företag, alla behandlingar av personuppgifter

---

⁹ En intressant parallell finns här till Telias försök att lägga ut vita sidorna på Internet. Datainspektion konstaterade kort att det går bra om man säkrar samtycke från samtliga abonnenter. Telia har överklagat beslutet.

skulle vara underkastade anmälningsplikten. Lagen skulle bli ett produktivitetshinder. För att komma förbi detta har man konstruerat ett speciellt ombud - *personuppgiftsombudet* - som kan ansvara för ett företags behandlingar.

Vad är ett personuppgiftsombud?

De administrativa svårigheter som skulle uppkomma om den nya utvidgade anmälningsplikten blev verklighet kan undvikas genom att varje företag utser ett **personuppgiftsombud**.

Ett företag som utser ett personuppgiftsombud slipper anmäla sina behandlingar till Datainspektionen. Istället anmäler företaget bara att de utsett ett personuppgiftsombud och vem de utsett (de skall också i förekommande fall anmäla att ett personuppgiftsombud entledigats). Därefter tar personuppgiftsombudet över tillsynsmyndighetens övervakande funktion.

Vem kan då bli personuppgiftsombud? Lagen ställer vissa enkla krav: den som utses skall ha en viss självständighet och en ställning som gör det möjligt att påpeka eventuella brister för den personuppgiftsansvarige.

Exempel 19

Personalchefen på företaget X tycker att det verkar utmärkt att kunna utse personuppgiftsombud. Det undanröjer alla eventuella problem som Datainspektionen skulle kunna ställa till med. Han utser raskt sig själv. Johan, som har sina tvivel om personalchefens lämplighet, undrar om det kan gå till så. Svaret är nej. Personuppgiftsansvarig och personuppgiftsombudet måste vara olika personer.

Exempel 20

Personalchefen ger med sig och utnämner en annan person, Anna, istället. Anna och Johan kommer inte överens, men hon är inte personuppgiftsansvarig. Däremot är hon gift med personalchefen, som är det. Går det att gå runt reglerna på detta sätt? Nej - också här brister det förmodligen i självständigheten. Denna bedömning uttrycker inte någon förlegad värdering på giftermålet, utan har sin grund i att det är svårt att se hur en klassisk jävsgrund (att vara gift med någon) skulle kunna vara så pass självständig att lagens krav är uppfyllda.

Exempel 21

Personalchefen går med på att ändra sig en tredje gång. Han utser denna gång den facklige företrädaren på X. Hon är känd för sin oförvitliga ämbetsutövning och sin objektivitet. Johan är däremot inte nöjd. Han menar att det inte går att utse någon inom det egna företaget. Har han rätt? Nej! Det går utmärkt att utse någon som har den självständiga ställning som krävs.

Kanske kommer lagen att skapa en ny roll för revisionsbyråer här. Att vara personuppgiftsombud skulle kunna bli ytterligare en tjänst som revisionsbyrån tar på sig. För klarhetens skull kan det vara en fördel att ha ett externt personuppgiftsombud.

Vilka plikter har då personuppgiftsombudet? Han eller hon skall föra en förteckning över de behandlingar som utförs (39 § PUL). Dessutom skall han eller hon hjälpa registrerade att få rättelse om detta skulle krävas (40 § PUL).

Vad skall personuppgiftsombudet göra om han eller hon upplever att lagen inte följs? I första hand skall ombudet påpeka bristerna. Om den personuppgiftsansvarige struntar i detta skall missförhållandet anmälas till datainspektionen som då får vidta vidare åtgärder (se nedan).

Exempel 22

Personuppgiftsombudet på företaget X får reda på att personalchefen (som är personuppgiftsansvarig) använder löneregistret för att ordna adressuppgifter till en firma som säljer kalsonger. Personuppgiftsombudet påpekar detta för personalchefen som menar att "det är väl ingen skada skedd" och ber personuppgiftsombudet att inte lägga näsan i blöt. Vad kan personuppgiftsombudet göra här? Här kräver lagen att personuppgiftsombudet anmäler detta till Datainspektionen.

Exempel 23

Antag vidare att personuppgiftsombudet gör detta. Personalchefen blir rasande och avskedar personuppgiftsombudet. Finns det några skyddsregler i lagen som hindrar detta? Nej, det finns det inte. Men vanliga arbetsrättsliga regler räcker här. Uppsägning måste ske på saklig grund. Det är inte saklig grund för uppsägning att personuppgiftsombudet utfört sin lagstadgade plikt. Parallellt kan den revisorsfirma som entledigas från uppdraget som personuppgiftsombud alltid anmäla missförhållanden till Datainspektionen i alla fall.

Och i idealfallet? Hur bör behandling av personuppgifter gå till?

Exempel 24

Företaget Y anmäler ett personuppgiftsombud, sin revisor, till Datainspektionen. Varje gång personuppgifter behandlas förtecknas detta och rapporteras till personuppgiftsombudet. Innan behandling beslutas går kraven i 9-10 §§ PUL igenom och företaget ser att de inte bryter mot någon av reglerna. När ombudet då och då tycker att ändamålspreciseringar eller andra korrigeringar är på sin plats påpekar han det och företaget korrigerar och rättar sin behandling. I de fall personuppgiftsombudet är osäkert på något samråder han med Datainspektionen (se 38 § PUL).

Vad händer om jag inte följer lagen?

Vad händer då om ett företag inte följer lagens bestämmelser? I dagspressen förekommer ibland rubriker som "Näringslivet förkastar den nya lagen" och "Nya lagen håller inte måttet". En oförsiktig läsare kan få intrycket att den nya lagen bara är en rekommendation eller ett förslag.

Hur märklig man än tycker att den nya lagen är så förtjänar det att påpekas att den är en **lag**. Dessutom är det en lag som stiftats på initiativ av EU. Att bara ignorera den nya lagen kan stå sig dyrt som vi skall se. Lagen är nämligen inte tandlös. Tillsynsmyndigheten - Datainspektionen - kan nämligen besluta om viten som kan komma att uppgå till betydande summor.

Exempel 25

Företaget X och personalchefen menar att den nya personuppgiftslagen är otidsenlig och att företaget inte behöver följa den. Man struntar i att anmäla behandlingar och bestämmelserna i 9-10 §§ PUL ses som "rekommendationer från EU". En dag dyker det upp en dam som presenterar sig som Karolina från Datainspektionen. Hon begär tillträde till företagets datalokaler och vill se hur säkerheten hanteras. Personalchefen släpper inte in henne. En vecka senare följer ett beslut från Datainspektionen om att företaget inte får behandla personuppgifter på annat sätt än att lagra dem vid vite av 500 000 kronor (stöd för beslutet finns i 44 § PUL.) Samtidigt underrättas ledningen för företaget om att en förundersökning har inletts mot företaget för brott mot 36 § och 13-21 §§ PUL Straffet (för den personuppgiftsansvarige) kan bli 2 års fängelse om brottet befinns vara grovt.

Exemplet ovan är hårddraget – men det är inte på något sätt oförenligt med lagens bestämmelser. Förmodligen skulle Datainspektionen i första hand försöka förhandla med företaget, men i förlängningen skulle alltid möjligheten av fängelsestraff finnas. Att betrakta den nya lagen som något annat än en lag är alltså oklokt.

En annan sanktion som kan tas till är skadestånd. I § 48 PUL anges en skadeståndsskyldighet för den personuppgiftsansvarige. Om en behandling av personuppgifter i strid med lagen skett skall ersättning utges både för kränkningen av den personliga integriteten och eventuell skada.

Exempel 26

En läkare har varit företaget X behjälplig med att lämna ut medicinska personuppgifter om folk som sökt arbete på X. Uppgifterna har klargjort om den arbetssökande har AIDS, vilken sjukfrånvaro den arbetssökande har uppvisat, allvarligare operationer den arbetssökande har genomgått m m. Pelle som sökt arbete på företaget X har AIDS och har på denna grund nekats anställning. Förutom olika andra skadestånd begär Pelle nu skadestånd av läkaren och sjukhuset för kränkning av den personliga integriteten. Pelle begär inte skadestånd för det förlorade arbetet eftersom det är svårt att leda i bevis att han skulle ha fått arbetet om arbetsgivaren inte vetat att han hade AIDS. Får han skadestånd av läkaren/sjukhuset? Enligt lagen har medicinska personuppgifter behandlats i strid mot förbudet i 13 §. Skadestånd utdöms förmodligen. Vem som betalar detta får bedömas enligt allmänna skadeståndsrättsliga grunder.

En intressant fråga uppkommer angående ansvarsfördelningen mellan den personuppgiftsansvarige och personuppgiftsombudet.

Exempel 27

Företaget X har behandlat politiska och religiösa uppgifter utan samtycke. Dessa uppgifter har man lämnat ut till konkurrentföretaget Y där anställda i företaget X sökt arbete. Syftet har varit att avskräcka företaget Y från att anställa de personer som söker arbete där. Detta upptäckts och företaget X får betala skadestånd. Företaget X invänder att deras personuppgiftsombud inte informerade dem om att detta inte var tillåtet. Det är inte rimligt, säger företaget, att döma oss om vi inte visste att det var otillåtet. Hur kommer rätten att döma? Av lagen framgår klart att det är den personuppgifts-

ansvarige och inte personuppgiftsombudet som ansvarar för behandlingen (se 48 § PUL).

Den personuppgiftsansvarige gör klokt i att i avtalet med personuppgiftsombudet göra klart hur eventuella skadestånd kan komma att drabba denne. I avtal kan de två parterna komma överens om att personuppgiftsombudet blir ansvarigt för eventuella skadestånd som personuppgiftsombudet borde ha uppmärksammat. Hur man skriver klausulen är upp till var och en. Om det är en anställd kanske det är orimligt att lösa frågan på detta sätt.

PROBLEMATISKA FRÅGOR

Lagen kan ofta tyckas vara sträng. Det finns dock problem som den hanterar illa eller inte alls. Ofta misslyckas lagen på två sätt: den täcker in sådant som vi anser som harmlöst och missar det som vi kanske tycker är mer tveksamt.

Exempel 28

Vad händer med en sökning av personuppgifter i sökmotorn AltaVista? Om jag bara skriver ett namn i sökmotorn och sedan trycker på sök så kan jag få fram massor av uppgifter om en person. Att det rör sig om personuppgifter är det ingen tvekan om med den breda definitionen i lagen (all slags information som kan hänföras till en fysisk person i livet).

Vilka grunder krävs för att detta skall vara tillåtet? Kan vi säga att var och en som har personuppgifter på Internet samtyckt till att sådan information finns där? Nej, knappast. Allt som ligger ute på Internet är inte sådant som vi samtyckt till, och även om det vore så är sammanställningen ytterligare en behandling som vi då måste samtycka till. Faktum är att det stupar redan på kravet att inte samla in mer uppgifter än vad som krävs i § 9 PUL. I vilket fall som helst skulle vi tvingas anmäla behandlingen.

Antag att personalchefen på företaget X (en vid det här laget okänd figur) gör en liten sökning på alla arbetsökande. Han begär inte deras samtycke. Är det då olagligt? Svaret måste nog bli ja.

Detta är utan tvivel en löjeväckande konsekvens. Att varje sökning på personnamn på Internet skulle vara behandling av personuppgifter visar på brister i lagens uppbyggnad. Till viss del kan dessa brister skyllas på att direktivet som lagen

bygger på tillkom 1995. Att ha tre års väntetid på nya lagar på det dynamiska informations- och kommunikationstekniska området är givetvis ohållbart.

Någon kanske tycker att detta är en orimligt hård tolkning av den nya lagen. Det skall medges att det här är en vridning av lagens bestämmelser, men samtidigt måste vi vrida litet på lagens bestämmelser för att se hur den är uppbyggd. Om en lag omfattar all hantering av personuppgifter riskerar den att få bisarra konsekvenser. Eftersom vi inte vet hur lagen kommer att genomdrivas är det till gagn för vår egen säkerhet att vrida exemplen.

Ett annat problem kan uppkomma när det gäller de loggfiler som olika Internetleverantörer kan föra över hur ett abonnemang används. I princip är det möjligt att logga alla de sidor som jag besöker och skapa en förteckning över allt jag läst.

Exempel 29

Antag att familjen Petersson har ett Internetabonnemang hos Internetleverantören X. X loggar alla sidor som familjen besöker och säljer sedan dessa uppgifter vidare för direkt marknadsföring. Är loggfilen behandling av personuppgifter? Det är tveksamt. Definitionen är onekligen vid, men det står tydligt att det skall röra sig om information som kan hänföras till *en* person. Här rör det sig om en begränsad krets, en familj.

Exempel 30

Universitetet i C loggar all e-post och alla sidor som studenterna tittar på. Varje student måste logga in med ett lösenord som han eller hon lovat att hålla hemligt. Här kan uppgifterna hänföras direkt till en person. Är det nu känsliga uppgifter eller personuppgifter alls som lagras? E-post och vad vi läser är information som kan hänföras till oss i loggfilerna. Personuppgifter är det alltså. Är det känsliga uppgifter? Det kan det mycket väl vara. Vilken typ av ändamål har Universitetet med att samla in uppgifterna? Bara att de kan vara bra att ha borde inte duga. Ett särskilt, uttryckligt angivet och berättigat ändamål krävs, konstaterade vi ovan. Tillfredsställs detta krav av det allmänna "säkerheten kräver det" eller av det mer specifika "vi vill se vad som händer och vem som gör vad"? Om ändamålet duger - krävs då inte samtycke? Det står klart att det företag som avser lagra och loggföra sina anställdas surfande kanske bör se till att ha de anställdas samtycke.

Dessa båda exempel har problematiserat lagen. Det är inte speciellt svårt - något som kanske är ägnat att oroa.

AVSLUTANDE ANMÄRKNINGAR

Redan innan lagen träder i kraft har den utsatts för massiv kritik och förmodligen kommer den inte att bli långlivad. Redan nu utreds en missbrukslagstiftning som ser ut att vara ett mycket bättre alternativ (se ovan). Tyvärr måste nog svaret på frågan i rapportens titel måste nog bli: Nej, bättre lycka nästa gång.

Integriteten är viktig. Den personliga sfären bör skyddas och värnas. Frågan är hur vi enklast åstadkommer detta. Att reglera all hantering av personuppgifter visar sig vara svårt. Den mängd administration som det kräver är avskräckande. Förmodligen lämpar sig området mycket bättre för en missbrukslagstiftning i vilken lagstiftaren talar om vad vi inte får göra med personuppgifter.

Flera viktiga frågor ryms inom området som inte adresseras av lagen. Speciella system för distribution av elektroniskt lagrade verk, konst, litteratur och musik utvecklas redan nu och dessa system kan byggas så att de minns allt vi läser och tittar på.

I USA finns en livaktig debatt kring dessa frågor och redan nu diskuteras en rätt att läsa anonymt.¹⁰ Frågan kommer säkert att bli politisk.

Företag kan studera och lagra det sätt vi konsumerar på elektroniska marknadsplatser och utnyttja det för att sälja mer till oss. De kan göra profiler som visar på vad andra i vår åldersgrupp och med vårt konsumentbeteende köpt och på basis av detta rekommendera oss produkter som vi ännu inte hittat.

Romanen 1984 ter sig i jämförelse med vad vi kan åstadkomma idag som sparsam i sin analys av ett framtida kontrollsamhälle. Det som Orwell missade i sin roman var att det är inte *staten* som bör pekas ut som arkitekten till detta kontrollsamhälle. Det är *företagen* som har störst intresse av att ha tillgång till personuppgifter om oss. Det är marknadskrafterna som styr utvecklingen av mer och mer avancerade system för personuppgiftsbehandling.

---

¹⁰ Jfr Cohen, Julie E. *A Right to Read Anonymously: A Closer Look At "Copyright Management" In Cyberspace*

Är detta till det bättre eller till det sämre? Därom kan ingen säkert uttala sig. Men den här rapporten avslutas med några varningens ord:

Outside, even through the shut window-pane, the world looked cold. Down in the street little eddies of wind were whirling dust and torn paper into spirals, and though the sun was shining and the sky a harsh blue there seemed to be no colour in anything, except the posters that were plastered everywhere. The black-moustachio'd face gazed down from every commanding corner. There was one on the house front immediately opposite. BIG BROTHER IS WATCHING YOU, the caption said, while the dark eyes looked deep into Winstons own.

Ur George Orwells 1984